

Prof.Dr.Ruszoly József

Három választás

Károlyi Mihály belépése a politikába

1. Károlyi Mihály az ötven évvel ezelőtti első Magyar Népköztársaság eszmei és politikai vezetője néhány éve itthon van már hazájában.¹ A kétszer is emigrációba kényszerült egykori köztársasági elnöknek már csak hamvait – miként Kossuthét és Rákócziét – hozatta haza 1962 tavaszán az ország. Hamvaival együtt hazatért haladó szellemiségű életműve is, amelyet a hosszú távollét alatt annyi méltánytalanság ért. Ezek túlnyomó része ma már a múlté. Kiadók, szerkesztők, a társadalomtudományok tollforgatói és nem utolsósorban felesége sok mindent pótoltak és helyrehoztak az azóta eltelt időben a korábbi sérelmekből és mulasztásokból. Megjelent emigrációban született írásainak kétkötetes gyűjteménye (1964), s az *Egész világ ellen* c. memoárja is hozzáférhetővé vált a hazai olvasó számára (1965). E művek egyértelműen kedvező fogadtatásban részesültek. Hatásuk magvas recenziókban és esszékben gyűrűzött tovább. Mindez együttvéve egy, ma már többé-kevésbé kialakult, méltóbb Károlyi-kép létrejöttét eredményezte. Mindenki, aki felelősséget érez nemzeti köztudatunk reális irányú fejlődéséért, örülhet ennek, mint a demokratikus hagyományokban túl gazdag magyar múlt egy igen becses territóriumának. A több éve zajló folyamatnak, amelynek a reális Károlyi-portré kialakítása csak egyik eredménye, ebben a tekintetben vannak nem ennyire öröndetes jelenségei is. Mindjárt a legfontosabb az, hogy – bármennyire is paradoxul hat e megfogalmazás – jelenleg csaknem kizárólag magától Károlyitól (emlékirataiból, emigrációs írásaiból) tudjuk mindazt, amit Károlyiból ismerünk. (Károlyi Mihályné visszaemlékezése e vonatkozásban kiegészíti férje művét, amiért is a „saját” művek közé sorolható.) Igen értékesek és hitelesek ezek az ismeretek. Az előbbi kategorikus megállapítást nem is valóságshitelük bizonyítására tettük, inkább egy elég nagy hiányra

¹ E közlemény első változata: RUSZOLY József, *Három választás. Adatok Károlyi Mihály politikai pályakezdéséhez*. Tiszatáj, 1968. október; 910–914. p. /Ötven éve történt/. A stíláriis módosításokon túl jegyzetekkel bővítetten.

szeretnénk vele felhívni a figyelmet. Nevezetesen arra kívánunk utalni, hogy a szaktudományok művelői – egyetlen kivétellel – a fentebb említett írások mellett mindmáig nem adtak közre a Károlyi-életutat s életművet, illetve annak egyes szakaszait részleteiben feltáró monográfiát, tanulmányokat, de még kisebb cikkeket sem. Károlyi Mihály szerepének és a vele kapcsolatos történelmi eseményeknek az értékelése így hovatovább kétsíkú lesz. Van egy – a társadalmi közgondolkodásunkba mindinkább beivódó – pozitív Károlyi-képünk, de hiányoznak az azt elmélyítő s a dolgok természetéből folyóan árnyaló szaktanulmányok. A magyarországi polgári demokratikus forradalom jubileumán bizonyára lényeges, az eddigi mulasztásokat legalább részben pótló változások lesznek e téren is. Ez mindenekelőtt Hajdú Tibor 1918-at tárgyaló monográfiájától s az alkalmi pályázatoktól várható. Persze az is világos, hogy mindez nem lehet kampányfeladat, s az évforduló-ünneplés körülményei minden, kutatásra s publikációra sarkalló hatásuk mellett sem alkalmasak arra, hogy valamennyi hiány pótlását lehetővé tegyék. Mindenesetre megindíthatnak egy folyamatot, amely végeredményben – ha évek múltán is – meg hozza eredményét.

2. E sorok írója, aki a magyar választási rendszer történetének kutatása révén lépett át e rövidke tanulmány erejéig a köztörténet témájával határos területre, jelen helyen Károlyi Mihály politikai pályakezdetének három választás köré csoportosított történetét és a fiatal politikus nézeteit kívánja bemutatni.

Károlyi Mihály *Egy egész világ ellen* c. emlékirata II. fejezetében (*Belépésem a politikába*) számol be életének e szakaszáról „Politikai pályám kezdetét – írja a fejezet első mondatában – 1909-től számítom, amikor az Országos Magyar Gazdasági Egyesület elnöke lettem.” Ezzel nyilván azt akarta nyomatékosan aláhúzni, hogy korábbi fellépéseit csupán jelentéktelen előcsatározásoknak tartja. Állítását bizonyítandó enyhén gúnyos hangon ír első képviselőjelöltségéről, amelyet ellenére mi sem szeretnénk jelentősebbnek feltüntetni, mint amilyeneknek két évtized múltán maga tartotta. E fellépés a Szilágy vármegyei *zilahi* választókerületben a Széll Kálmán nevéhez fűződő választások idején, 1901 őszén történt. (Az emlékirat müncheni kiadásában szereplő 1902 nyilván tollhiba, amelyet az újabb

megjelenéskor szerencsés lett volna legalább jegyzetben helyreigazítani.)

Az egykori Partiumban fekvő kerületet két részből alkotta meg az 1848-i törvényhozás. Zilah városához, amely korábban az erdélyi diétára önálló követküldési joggal bírt, a vele nem is határos *krasznai járás* – akkor még Kraszna vármegye – a községeit is odacsatolták, aminek évtizedekre nyúló békétlenség lett az eredménye.² Igaz, a dualizmuskori választások egyébként is bővelkedtek visszaélésekben. Talán azért írt az irodalomtörténetben jól ismert vicinális hetilap oly nagy megelégedéssel a közelgő választások előtti kivételes nyugalomról. „Csend van a vármegyében mindenütt” – írta a cikkíró. „A mezők szénaillattal telített levegője s a szorgalmas munka foglalja el népünket és nem a politika... A mai nemzedék már csak akkor politizál, ha van mit innia. Mivel ez az óhajtott körülmény a mai viszonyok között csak ritkán fordul elő: a magyar lemondott ősi virtusáról. Jól is tette ... Aki nagyon is szívére vette a haza sorsát: véres fejjel, betört orral documentálta hazafiúi érzelmektől dagadó keblének szörnyű viharzását. Hajh, az elvek harca bottal jár! ... Most nyugodt a mi népünk, mint a somlyai Keselyűs, mint a zilahi Észak és a nagyfalusi Csicsó, vagy talán a képviselő-jelölteknek jött meg az eszük? Ez sem lehetetlen, különösen mióta az összeférhetetlenségi dogmák [nyilván az 1901:XXIV. tc.] megtépdeltek a politikai láthatár peremét. Ki az ördög áldoz olyan tisztességért vért (bort) és életet (pénzt), amellyel más tisztesség (bank-, részvénytársaság-, vasút-igazgatóság stb.) össze nem egyeztethető.” (Érós: *Az országgyűlési képviselők választása előtt*. Szilágy, 1901. júl. 21.) Hogy a közelgő választások valóban kedvezőbb előjelekkel indulhatnak, arra a purifikációt hirdető kormány ígéreteit s az említett összeférhetlenségi törvény mellett a kúriai választási bíráskodás bevezetése (1899: XV. tc.) is reményeket keltett.

Az ellenzéki Függetlenségi Párt már 1901. augusztus 20-án jelölte a krasznai születésű Lengyel Zoltánt, míg a kormányzó Szabadelvű Párt zilahi „szervezkedő értekezlete” 1901. szeptember 17-én, nyilván felsőbb instrukcióra, a politikában akkor még teljesen ismeretlen huszonhat esztendőes gróf Károlyi Mihálynak ajánlotta fel

² CSIZMADIA Andor: *A magyar választási rendszer 1848–1849-ben (Az első népképviselési választások)*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1963. 201–205. p.; RUSZOLY József: *A választási bíráskodás Magyarországon. 1848–1948*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1980. 215. p.; RUSZOLY József: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1861–1868*. Püski, Budapest, 1999. 366–374. p.; RUSZOLY József: *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1869–1874*. Kézirat (2010. máj. 10-i levonat), 298–302. p.

a mandátumot. A fiatal kormánypárti jelölt 1901. szeptember 25-én érkezett Zilahra, ahol a krasznai járásban tett körútját is beleértve, három napig tartózkodott. Választási programja nem volt különösebben egyéni. Egyrészt elkötelezte magát Széll Kálmán mellett, másrészt „szigorúan ragaszkodott” szellemi tutora, gróf Károlyi Sándor gönci leveléhez. Ez – mint a szakirodalomból jól ismert – a magyar közép- és nagybirtokosság *agrárius* csoportjának követeléseit tartalmazta. Választási beszédében Károlyi Mihály is szólt a hitelszövetkezetek útján nyújtandó olcsó hitelről, az uzsoraellenes törvényhozás fontosságáról; óvatosan megfogalmazta a külön magyar vámterület bevezetésének szükségét, s ha nem is nagy meggyőződéssel, megemlítette a progresszív adórendszer igényét, ezt azonban lényegében mégsem tartotta megvalósíthatónak, mert „a speculatio, [a] kereskedés jövedelmei nem nyomozhatók jól ki”. Különös előszeretettel beszélt a fogyasztó és értékesítő szövetkezetek alapításának fontosságáról. Nem csupán a szövetkezést jóhiszeműen s nagy anyagi erőkkkel istápoló nagybátyja tanítása, hanem saját, jó ideig még utópikus keretek közé szorított szociális gondolkodása is tükröződik beszédében. „A szövetkezetekkel nemcsak azt érjük el – mondotta –, hogy olcsó hitelt teremtünk a nép számára, hogy így megvédjük az uzsorától, hanem elérünk vele egy igen fontos népnevelési célt ...; ti., hogy megteremtjük a népben az összetartozandósági érzeteket, megtanítjuk a kisembert arra, hogy önerőből is képes legyen hathatósan küzdeni a társadalom kinövéséi ellen.”

A pártközi fogadtatás egyébként a szokásos volt. A programbeszédet lakoma követte, amelyet csak azért érdemes megemlíteni, mert az első pohárköszöntőt *Kincs Gyula*, Ady Endre egykori tanár tartotta. (*Választási mozgalmak*. Szilágy, 1901. szept. 29.)

A további események Károlyi emlékirataiból jól ismertek. Az „alkotmányos költségek” leküldését elvből megtagadó ifjú politikus megbukott. A vártnál csendesebben lezajlott választáson rá csupán 206 szavazat esett, Lengyelre viszont 1460-an adták voksukat. (*Választás után*. Szilágy, 1901. okt. 6.)

Károlyi, aki a saját törvényét is semmibe vevő Széll Kálmánból nyilván már 1901 őszén kiábrándult, az 1905. téli választásokon ellenzéki (függetlenségi) programmal lépett fel. Megválasztása pusztán tényén túl memoárjában erről nem is mond többet.

3. A Heves vármegyei *pétervásárai* kerületet, amelyben több község (Bodony, Mátraballa, Mátraderecske, Parád, Recsk és Sirok) határában hitbizományi uradalmának birtoktestei, főként erdő- és hegyigazdaságok feküdtek, Keglevich Gyula gróf „engedte át” számára. (*Választási hangok*. Hevesvármegyei Hírlap, 1905. jan. 8.) Programbeszédét az 1904. november 18-i ismeretes képviselőházi puccs fölötti felháborodása és az agrárprogramból eredő gondolatok (az önálló vámterület, a szövetkezeti törvény meghozatala, a kivándorlás korlátozása) uralták. A korrupt választási rendszer megreformálását itt hangoztatta először. Az anyagi választójog sürgető kiterjesztéséről csak általában szólt; konkrétabban a kúriai választási bíráskodás „hiányainak kiigazítását”, a visszaélések melegágyát képező központosított, a választókerület székhelyén történő szavazás decentralizálását, a községenkénti voksolás bevezetését és azt követelte, hogy a törvényhozás „a kerületek beosztását egy józan ésszel összeegyeztethető módon, de nemzeti alapon megváltoztassa ...” (*Gróf Károlyi Mihály választói körében*. Hevesvármegyei Hírlap, 1905. jan. 29.) A „vármegye első és legfiatalabb virilistájának” megválasztása már csak azért sem lehetett kétséges, mert senki sem lépett el ellene, így – ahogy mondani szokták volt – *egyhangúlag* jutott be a koalíciós többségű képviselőházba. Ott egyébként nem szólalt fel, neve is csak igazolásával és a közlekedési bizottságba való beválasztásával kapcsolatban szerepel a Ház naplójában.

A koalícióval tartó Károlyi az 1906. nyári választási hadjárattól távol maradt. Ady Endrétől tudjuk, hogy egy későbbi időközi választásnál felmerült ugyan a neve, fellépése azonban elmaradt. (*Nagykároly*. Budapesti Napló, 1907. aug. 11. Ady Összes Prózai Művei, VIII. k. 383. l.)

4. Károlyi Mihály parlamenti pályafutása végeredményben valóban csak 1910-ben kezdődött meg. Mint az OMGE elnöke pártonkívüli függetlenségi jelöltként lépett fel a korábbi kerületével szomszédos *kápolnai* választókerületben, ahol a Tarna menti falvak határában (Aldebrő, Feldebrő, Kál, Kompolt és Verpelét) hitbizományának másik része volt. Megválasztása itt már korántsem ment olyan simán mint Pétervásáron. Ellenjelöltje Mayer János gazdapárti politikus, Horthy Miklós kormányzó majdani kisgazda minisztere volt. Jellemző, hogy a helybeli földbirtokos győzelmét a különben mellette álló Hevesvármegyei Hírlap is bizonytalannak tartotta, „mert a Mayer-párt nagyon erősen és nagyon szilárdan áll,

kivált a Tarna mentén”. (*Választási hírek*. Hevesvármegyei Hírlap, 1910. máj. 26.) Károlyi a szavazás során csekély többséggel ugyan (1355 : 1319), de mégis megszerezte a kerület mandátumát. (*Választási hírek. A választások eredménye Hevesvármegyében*. Hevesvármegyei Hírlap, 1910. jún. 16.) Négy esztendő múltán valószínűleg ez a szoros eredmény is befolyásolta abban, hogy a Kossuth Ferenc halálával elárvult *ceglédi* mandátum fejében, amelyet 1914. június 22-én szerzett meg, Mayer javára lemondjon a kápolnai kerületről. (*Az 1910. évi június hó 21-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának naplója* [...] XXIV. k. 453. l., XXV. k. 61. l., XXVI. k. 197. l.)

5. Károlyi Mihály 1910-i választási programja az OMGE vezetősége által az ő közreműködésével megújított *agrárprogram* volt, amely a nagy- és középbirtokosság „pártok fölötti” érdekeinek védelmét kívánta szolgálni. Ennek egyik sarkalatos pontja a kor nagy kérdésével, a választójogi reformmal foglalkozik. Károlyi, mint arról emlékirataiban is ír, ekkor még a választójog terjedelmét tekintve a „korlátozott jogkiterjesztés” híve volt. Ezt vallotta az 1910. március 19-i vigadói gyűlésen, s ezt erősítette meg később Kápolnán is. „A választójognak kiterjesztését én is óhajtom –, mondta –, de nem általánosan, mert ebben az egy kérdésben Tisza [István] gróffal egy nézetem vagyok, és azt tartom vele együtt, hogy a magyar fajnak jogos szupremáciáját kockáztatnók.” (*Gróf Károlyi Mihály programbeszéde a kápolnai kerület választóihoz* [Bp., 1910]) A nemzetiségek iránti bizalmatlanság tehát ekkor még elválasztotta az általános, egyenlő és titkos választójog híveitől, akik közé nem sokkal később maga is tartozott. Csupán a nagybirtokosok többsége által fenntartandónak ítélt nyílt szavazással kapcsolatban volt határozott ellenvéleménye. A visszaéléseket elsősorban a titkosság bevezetésével kívánta csökkenteni. Később, amikor az OMGE a kormány felszólítására maga is elkészítette maradi jellegű részletes javaslatát, Károlyi a titkosság kérdésében kénytelen meghátrálni a többség előtt. Emlékezéseivel ellentétben a kormányhoz beterjesztett tervezetben a titkos, avagy nyílt szavazás nem maradt nyitott kérdés, mert az határozottan az utóbbi mellett foglalt állást. (*A választójog reformja*. Köztelek, 1911. dec. 2. 3070–3073. l., *OL Bm. eln. 1912–19–77.*)

Az agrárprogram a választójog mellett többek között az agrár-vámvédelem, a fogyasztási és termelő szövetkezetek állami támogatása, a falusi lakosság városba vándorlásának meggátolása, a

földuzsora megszüntetése, a kereskedelmi jog érvényesülési területének szűkítése melletti állásfoglalást is tartalmazott. Több pont olyan heves ellenzést váltott ki a polgári körökben is, hogy az OMGE elnöke személyesen volt kénytelen védelmébe venni a programot. Károlyi, akinek szociális kérdésekben tájékozott, felvilágosult gondolkodásához ebben az időben sem férhet kétség, jobb ügyhöz méltó buzgalommal védte a védhetetlent, a magyar földbirtokosság érdekeit a *fekete reakció* vádja ellen. „Magam is azt tartom, írta *Az agrárprogramm* c. cikkében, hogy az agrárpolitikának a kor szellemével, a kor követelményeivel kell haladnia. Azokat a szociális intézményeket, melyek a kisemberek tömörítése által mezőgazdaságukat, vagyonosodásukat és műveltségüket fejlesztik ebben az országban, amelynek idáig legfőbb gazdasági forrása az őstermelés, támogatnunk kell.” (Budapesti Hírlap, 1910. ápr. 2.) Károlyi későbbi tevékenysége is megerősít bennünket abban, hogy ő a „kor szellemére” nem frázisként hivatkozott. Meg volt győződve arról, hogy a parasztság szervezésével nemcsak az OMGE-t erősíti, hanem a társadalom haladásának javát is szolgálja.

6. Károlyi Mihály kezdeti szociális érdeklődése mindenekelőtt a szövetkezeti mozgalom szervezésében és népszerűsítésében jutott kifejeződésre. Mindhárom választása alkalmával különös előszeretettel beszélt e kérdésről. (A szövetkezetek „jelentősége egész lényemet áthatja” – mondta Pétervásáron 1905-ben.) A szövetkezés fiatal arisztokrata propagátora, aki e téren nagybátyja nyomdokába lépett, még nem látta a mozgalom korlátait. Mint emlékiratában részletesen beszámol róla, különösen nagy hatást tettek rá a szövetkezeti gondolat európai teoretikusai. E tekintetben igen érdekes a Magyar Gazdaszövetség szociális előadássorozatán 1908. március 30-án *Szövetkezés és szocializmus* címmel tartott előadása, amely egyben első jelentősebb írása is. (Magyar Gazdák Szemléje, 1908. I. k. 231–241. l.) Károlyi e cikkében abból indul ki, hogy a némely külföldi szocialista pártokban is oly jelentős szövetkezeti mozgalmat az MSZDP vezetői nem karolják fel eléggé. Úgy véli, hogy mind a szocializmusnak – amelyet egyébként szívesebben nevez kollektivizmusnak –, mind a szövetkezeti mozgalomnak „létezik egy közös célja, s ez a társadalmi-gazdasági bajok orvoslása”. A kettő közötti különbséget abban látja, hogy a szocializmus szakítani akar a magántulajdonon alapuló társadalmi renddel, a szövetkezeti mozgalom viszont „a létező alapelvek fenntartása mellett és azoknak keretén belül reméli a bajok

szanálását, s míg [ezt] a szocialisták legális presszióval akarják elérni, addig a szövetkezetek szabad egyesülés útján”. A cikkből az is kitűnik, hogy szerzője jól tájékozott a korabeli szocialisták világában, bár az akkor már akkor létező baloldal különállásáról még nincs tudomása. Jól látja az ortodox szocialisták és az opportunisták ellentétét a napi feladatok és a végcél tekintetében. Mint a klasszikus *rochdali elveket* valló kooperatőr nyilvánvalóan az utóbbiakkal keres „közeledő pontokat”, mert ők, „ha nem is foglalják a szövetkezeti törekvéseket programba, de annak jótékony hatását már nem vonják kétségbe”. E közeledő pontok legfontosabbikát a mindkét esetben megtalálható tőkeellenességben véli felfedezni. Persze látja a különbségeket is, így pl. azt, hogy a szocialisták a tőke kisajátítására törekszenek, a szövetkezeti mozgalom hívei viszont csak le akarják szállítani annak nyereségét „az engedettnek határáig”. Mint az ügy lelkes híve, nem ismeri föl a kapitalista viszonyok hatását a szövetkezeti mozgalomra. „El tudok ... képzelni egy országot – írja –, amelyben csupán szövetkezetek léteznek ... Miért ne lehetne altruisztikus alapon álló szövetkezeteknek akár az összes termelést adni, hogy ezáltal a fogyasztók érdekét szolgálja?” Jól látja, hogy minden társadalmi változás, még az általa elképzelt evolúciós út is, megrázkódtatással jár, éppen ezért elméletileg a fejlődés legkevésbé fájdalmas módját szeretné megtalálni. Az „önző felfogáson” alapuló liberális kapitalizmus további fejlődését nem tartja sem lehetségesnek, sem kívánatosnak. A szocialista törekvéseket határozott együttérzéssel szemléli. Még azt is mondja, hogy „a szociálista tanokat egy magasztosabb altruisztikus irány lengi át, amelyben ... a varázsereje is keresendő”, a „szocialista állam” megalkotását mégsem tartja lehetségesnek. Az akadályt egyrészt abban véli fölfedezni, hogy az az „individualitásnak teljes és szabad érvényesülését korlátozza”, másrészt az internacionalizmusban látja, amit ő minden nemzeti jelleg tagadásának minősít. A társadalmi bajok orvoslására ezek után természetesen csakis a szövetkezés útját tartja járhatónak. Különös figyelmet szentel a pontosabban meg nem határozott „kisebb gazdasági tényezőknek”, akiknek „igaz ugyan, hogy az egyéni hasznukról részben le kell mondaniuk, ezzel szemben a szövetkezeti államban termelési eszközök társtulajdonosaivá lesznek”. Úgy véli, hogy a magántulajdon fenntartása mellett is „kielégítést nyer ... a szocialistáknak ... azon követelése, hogy a munkás is kapja meg a munkának mint termelési tényezőnek magasabb kielégítését”.

Bár e nézetekben az utópia keveredik a társadalmi bajok megoldására irányuló törekvésekkel, a valamennyire reális szociális látásmód ötvöződik a naiv társadalom-jobbító elképzelésekkel, egészükben mégis *pozitív* képet adnak a pályája kezdetén álló Károlyi Mihály szociális világképéről. Kialakulásukban jelentős szerepet játszott ugyan az agráriusok konzervatív tőkeellenessége is, Károlynál mégsem tekinthető egészében retrográdnak. Ne feledjük, a csaknem 40 000 holdas debrő-parádi hitbizományi uradalom tulajdonosa nézeteit akkor fejtette ki, amikor osztályostársai valójában hallani sem akartak a társadalmi fejlődésről, nemhogy a szocializmussal kerestek volna érintkezési pontokat. Azzal a szocializmussal, amelyet Károlyi – ha felemásan és lényegi elemétől, az internacionalizmustól megfosztva is – bizonyos fokig már 1908–10-ben magáévá tett. „Én nem félek a szocializmustól – írja a fentebb már idézett programvédő cikkében –, mert meg vagyok győződve, hogy túlzásai úgysem fognak megvalósulni; ami benne jó és ami benne természetes folyamánya a haladásnak, vagy a kornak, azt magam is óhajtom, aminthogy hirdetője voltam annak, hogy egy szociális evolúció, mely a kapitalista rendszer kinövéseit hivatva van letörni, nem csak elkerülhetetlen, hanem szükséges és hasznos is.”

Mindezek alapján megállapítható, hogy Károlyi Mihály eszmeileg már pályája kezdetén olyan útra lépett, amely logikusan vezetett saját osztályától való egyre nagyobb eltávolodásához. Úgy véljük, hogy röviden ismertetett nézetei az emlékirataiban oly fokozottan hangsúlyozott igazi 48-as (demokratikus) gondolkörével együtt alkalmas alapot nyújthatnak pályafutása későbbi, döntő szakaszainak jobb megértéséhez is.³

(1968/2011)

³ Jelen közlemény első, a Tiszatáj 1968. októberi számában megjelent változata kedvező fogadtatásra talált a történeti irodalomban. Lásd különösen: HAJDU Tibor, *Károlyi Mihály. Politikai életrajz*. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1978. 37. p. (546. p. 46. jz. *Zilah*); 59. p. (547. p. 73. jz. *Pétervására*); 93. p. (550. p. 168. jz. *Kápolna*).

József Ruzsoly:
Three Elections
Mihály Károlyi's Entrance to Politics
(Summary)

Count Mihály Károlyi (1879–1955) – the leader of Progressive Party of Independence (Függetlenségi Párt), the Prime Minister later President of the bourgeois democratic People's Republic of Hungary (1918/19), and a double emigrant (1919–1946, 1949–1955) – became the target of political offences again in the last more than two decades after the constitutional 'turning' connected with his obvious affinity to the left side of political streams. The author of this paper returns to the question of the beginning of Károlyi's political carrier by a presentation of Károlyi's three parliamentary elections (*Zilah*, Szilágy county, 1901; *Pétervására*, Heves county, 1905; *Kápolna*, Heves county, 1910) via renewing one of his earlier studies ('Tisztatáj' 1968).

Károlyi was inspired by his uncle, count Sándor Károlyi, leader of the agrarian wing of the liberal governing party and also 'father' of the Hungarian cooperative movements.

"I derive the beginning of my political carrier from 1909 – as he wrote in his memoir (1923) – when I became the chairman of the Hungarian Countrywide Economic Association" (Országos Magyar Gazdasági Egyesület, OMGE), which was one of the pressure groups of agriculture – primly for latifundias.

This way the agrarian program of OMGE and Károlyi (1910) involved, beside the moderate reform of the right to elections, commitments of the agrarian customs protection, the state support of productive cooperative societies and consumers' cooperative stores, the hindering of the emigration of village people to cities, the ceasing of land usury and the diminution of the territorial force of commercial law.

Károlyi's initiative interest in social conditions was mainly expressed by the way of organization and propagation of the movement of cooperative forces. He orated on this topic with special attention during all his three electioneerings. (He declared in Pétervására in 1905: "the importance of cooperative societies fills all my being".) The young aristocrat propagator of cooperating and follower of his uncle did not realize the limitation of the movement. He wrote in his memoir that he had been especially touched by the European theoretic thinkers of cooperating. In this case his lecture entitled *Szövetkezés és szocializmus* [Cooperation and Socialism] and held at the social course of Hungarian Farmers' Association (Magyar Gazdaszövetség) on the 30th March 1908 is especially interesting. It also means his most important writing ('Magyar Gazdák Szemléje' 1908, Vol. 1, pp. 231–241). His starting point was the opinion that the heads of Hungarian Social Democratic Party (Magyarországi Szociáldemokrata Párt, MSZDP) did not support the cooperative movement sufficiently, although that was important in some of the socialist parties in abroad, too. He meant: "there is a common aim, namely the remedy of the social-economic problems" for both socialism – he rather called it collectivism – and the cooperative movement.

"I am not scared of socialism – he declared in his program protecting article (1910) – because I am convinced that its extremities will not come true; I do wish those parts of it which are good and natural outcomes of progressivity or the age as I used to be a propagator of the fact that a social evolution, having the task of breaking the outgrowths of capital system, is not only inescapable but necessary and useful, too."